

Asia: VN/17575/2021-OKM-72

Luonnos hallituksen esitykseksi SORA-säännösten muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Näkemyksenne esitykseen sisältyvistä ehdotuksista

Hämeen ammattikorkeakoulu (HAMK) pitää esitystä kokonaisuudessaan kannatettavana. On erittäin tärkeää, että SORA-lainsäädäntöä selkeytetään siten, että koulutusorganisaatiot kykenevät toimeenpanemaan sääntelyä yhdenvertaisesti vaarantamatta potilas- ja asiakasturvallisuutta tai opiskelijan oikeusturvaa.

HAMK korostaa, että SORA-lainsäädännön tulee rakentua ensisijaisesti turvallisuusriskien ennaltaehkäisyyn. Nykyinen sääntely nojaa osittain tilanteisiin, joissa riskin tulee realisoitua ennen toimenpiteiden mahdollistumista. Ehdotuksen mukainen suunta on oikea, ja sääntelyä tulee edelleen kehittää ennakoivampaan suuntaan.

HAMK pitää erityisen kannatettavina seuraavia ehdotuksia:

- asian vireille tulon ja käsittelyn päättymisen määrittelyn tuominen lakiin
- tietojenantovelvoitteen täsmentäminen Lupa- ja valvontavirastolle
- mahdollisuus evätä opiskelijan osallistumisoikeus huumausainetestausta ja opiskeluoikeuden peruuttamista koskevan asian käsittelyn ajaksi
- päätösvallan siirtäminen rehtorille
- rikosrekisteriotteen tarkistamisen ja rikosperusteisen opiskeluoikeuden peruuttamisen laajentaminen koskemaan iäkkäitä ja vammaisia henkilöitä, mikä vahvistaa näiden haavoittuvien ryhmien suojaa.

HAMK katsoo kuitenkin, että rikosrekisteriotteen tarkistamista ja rikosperustaista opiskeluoikeuden peruuttamista olisi mahdollista arvioida sosiaali- ja terveysalalla myös vielä laajemmin siten, että vastaavat turvallisuusperusteet koskisivat kaikkia potilas- ja asiakasryhmiä, koska käytännössä kaikki sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakkaat ja potilaat ovat tilanteessaan jollakin tavalla haavoittuvassa

asemassa. Tällöin rikosrekisteriotteet voitaisiin myös systemaattisesti tarkistaa heti opintojen alkuvaiheessa, mikä myös sujuvoittaisi opiskelijoiden opintopolkua, kun mahdolliset esteet opinto-oikeudelle tulisivat esille mahdollisimman varhaisessa vaiheessa opintoja.

HAMK pitääkin tärkeänä, että opiskelijan mahdollisuutta siirtyä toiseen koulutukseen tarkastellaan siten, että opiskelijan oikeusturva toteutuu, mutta tarpeettomia katkoksia opintopolussa ehkäistään ja opiskelijan tarpeetonta leimautumista vältetään. Sen vuoksi HAMK kannattaa ratkaisua, jossa siirtyminen toiseen tutkintokoulutukseen ei olisi mahdollista ainoastaan opiskeluoikeuden päättämisen jälkeen vaan myös varhaisemmassa prosessin vaiheessa yhteisesti sopimalla. Viranomaistaholle tieto käynnistyneestä SORA-prosessista kuitenkin tallentuisi, mikäli lupa- ja valvontaviranomaiselle tulee ilmoittaa jo siinä vaiheessa, kun prosessi käynnistetään.

Kommentit ehdotusten vaikutuksista

Esityksellä on pääosin myönteisiä vaikutuksia korkeakoulujen toimintaan, potilas- ja asiakasturvallisuuteen sekä opiskelijoiden oikeusturvaan.

Hämeen ammattikorkeakoulu (HAMK) arvioi, että ehdotusten merkittävimmät ja myönteisimmät vaikutukset kohdistuvat potilas- ja asiakasturvallisuuden sekä opiskelijan oikeusturvan paranemiseen. Esityksessä ehdotettu SORA-prosessien selkeyttäminen ja täsmentäminen lainsäädännössä vahvistaa opiskelijoiden oikeusturvaa, kun menettelyt, toimivaltuudet ja tiedonsaanti ovat nykyistä yksiselitteisempiä ja ennakoitavampia. Lisäksi opiskelijoille säädettävä jälkiohjauksen velvoite tukee opiskelijoiden hyvinvointia ja ehkäisee koulutuspolun katkeamiseen liittyviä riskejä tilanteissa, joissa opiskeluoikeuteen joudutaan puuttumaan.

Erityisen tärkeänä HAMK pitää ehdotettua mahdollisuutta evätä opiskelijan oikeus osallistua koulutukseen liittyviin käytännön tehtäviin tai harjoitteluun määrääjäksi esimerkiksi huumausainetestauksen tai opiskeluoikeuden peruuttamista koskevan asian käsittelyn ajaksi. Kyseinen turvaamistoimi mahdollistaa sen, että opiskelijan osallistuminen voidaan keskeyttää tilanteissa, joissa on perusteltua epäillä hänen voivan vaarantaa toisen henkilön terveyttä tai turvallisuutta. Näin voidaan ennaltaehkäisevästi varmistaa, ettei asiakas- tai potilasturvallisuutta vaarantavia tilanteita pääse syntymään selvitysprosessin aikana. Samalla ratkaisu on oikeasuhtainen, koska se ei katkaise opiskeluoikeutta kokonaan, vaan kohdistuu rajatusti käytännön tehtäviin ja on ajallisesti rajattu.

HAMK tunnistaa, että ehdotukset lisäävät korkeakoulujen hallinnollista työtä muun muassa rikosrekisteriotteiden tarkistamisen laajentumisen, opiskelijoiden jälkiohjauksen toteuttamisen sekä henkilöstön koulutustarpeiden kautta. Näitä vaikutuksia voidaan kuitenkin pitää perusteltuina ja hyväksyttävinä, sillä ne tukevat suoraan esityksen keskeisiä tavoitteita, erityisesti potilas ja asiakasturvallisuuden varmistamista. Korkeakouluilla on merkittävä vastuu siitä, että opinnoista työelämään siirtyvät opiskelijat ovat tehtäviinsä soveltuvia ja kykenevät toimimaan turvallisesti erilaisissa asiakas- ja potilastyön ympäristöissä.

Kokonaisuutena HAMK katsoo, että ehdotusten vaikutukset ovat pääosin myönteisiä. Hallinnollisen työmäärän kasvu on perusteltu seuraus siitä, että sääntelyyn sisällytetään nykyistä vahvemmat ja ennakoivammat keinot turvata sekä opiskelijoiden oikeusturvaa että yhteiskunnan kannalta keskeistä potilas- ja asiakasturvallisuutta.

Mitä näkemyksiä teillä on ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulujen yhteisestä SORA-oppaasta?

HAMK ei ota kantaa siihen, tulisiko SORA-oppaan olla yhteinen vai erillinen eri koulutusasteille. Keskeistä on, että opas tukee SORA-lainsäädännön käytännön soveltamista.

Oppaan tulisi tarjota selkeää, konkreettista ja valtakunnallisesti yhtenäistä ohjeistusta erityisesti tulkinnanvaraisiin tilanteisiin, kuten opiskeluoikeuden arviointiin, turvaamistoimien käyttöön ja tiedonvaihtoon. Erityisen tärkeää on, että oppaassa määritellään selkeästi roolit ja vastuut.

Oppaassa tulisi käsitellä soveltamisen keskeisiä haasteita ja sisältää käytännönläheisiä ratkaisuja, esimerkkitalanteita sekä valmiita mallipohjia (esim. kuulemiset ja päätökset). Lisäksi oppaan tulee olla jatkuvasti päivittyvä: sitä tulisi kehittää aktiivisesti esimerkiksi haastavien tapausten ja niihin löydettyjen ratkaisujen pohjalta.

HAMK pitää tärkeänä, että sosiaali ja terveysministeriö (STM) osallistuu oppaan valmisteluun kaikilla koulutusasteilla, jotta potilas ja asiakasturvallisuuden näkökulma huomioidaan riittävän vahvasti.

Lisäksi HAMK näkee hyödylliseksi, että oppaan rinnalle rakennetaan tukirakenteita, kuten valtakunnallisia koulutuksia ja verkostoja sekä mahdollisuus vertaistukeen ja hyvien käytäntöjen jakamiseen.

Kokonaisuutena oppaan tulee toimia käytännön työkaluna, joka edistää sääntelyn yhtenäistä soveltamista, vahvistaa oikeusturvaa ja tukee turvallista toimintaa koulutus- ja työelämäympäristöissä.

Muut huomiot esitysluonnoksesta

HAMK haluaa nostaa myös esiin, että lainsäädäntö tulisi muotoilla niin, että se ei koske ainoastaan tutkinto-opiskelijoita ja ammatillisten opettajankoulutusten opiskelijoita, vaan mahdollistaisi lain soveltamisen kaikkiin opiskelijoihin, jotka osallistuvat SORA-lainsäädännön alaisten tutkintojen opinnoissa käytännön tehtäviin tai harjoitteluihin (esimerkiksi polkuopiskelijat sekä laillistumis- ja pätevytymisopiskelijat). Tämä osaltaan vahvistaisi potilas- ja asiakasturvallisuuden toteutumista.

HAMK tuo myös esille, että hakuvaiheessa hakijoille suunnatun SORA-kysymyksen toimivuutta tulisi arvioida, koska se ei nykyisessä muodossaan saavuta tavoiteltua lopputulosta. Prosessin keskeisenä haasteena on erityisesti hakijoiden kysymykseen vastaamatta jättäminen.

HAMK haluaa lisäksi korostaa lainsäädännön kehittämisessä seuraavia yleisiä näkökohtia:

Ennaltaehkäisevän toimintamallin vahvistaminen

Lainsäädännön tulisi johdonmukaisesti tukea varhaista puuttumista ja riskien ennaltaehkäisyä. Tämä vähentää raskaiden prosessien tarvetta ja parantaa turvallisuutta.

Riittävät toimivaltuudet koulutusorganisaatioille

Korkeakouluilla tulee olla selkeät ja riittävät keinot toimia tilanteissa, joissa opiskelijan toimintakyky tai soveltuvuus on epävarma.

Viranomaisyhteistyön vahvistaminen

Tietojenvaihdon selkeys ja toimivuus (esim. Lupa- ja valvontavirasto) on keskeistä kokonaisuuden toimivuudelle.

Oikeusturvan varmistaminen

Vaikka prosesseja sujuvoitetaan, tulee tietenkin varmistaa, että opiskelijaa kuullaan asianmukaisesti, päätökset ovat perusteltuja ja muutoksenhakekeinot ovat selkeät.

Resursointi ja käyttöönotto

Uudistuksen onnistunut toimeenpano edellyttää koulutusta henkilöstölle, selkeitä ohjeita ja tukimateriaalia sekä riittävää resursointia erityisesti alkuvaiheessa

Eerola Sabina
Hämeen ammattikorkeakoulu Oy